Cena zł 20.—

BIULETYN INSTYTUTU GOSPODARSTWA NARODOWEGO

Komitet Redakcyjny:

Prof. E. LIPIŃSKI, dr W. HAGEMEJER, dr J. ZAGÓRSKI

Nr 3 WARSZAWA, SIERPIEŃ 1946 ROK 1

TREŚĆ:

STOSUNKI GOSPODARCZE POLSKO-CZECHOSŁOWACKIE

1. Struktura gospodarcza Czechosłowacji.

Rozpatrując strukturę zawodową ludności Czechosłowacji, zauważamy harmonijny podział pracy. Jedna trzecia ludności żyje z rolnictwa, jedna trzecia zajmuje się przemysłem i rzemiosłem, mniej więcej jedna szósta znajduje zatrudnienie w handlu i transporcie, a pozostała jedna szósta w innych zawodach. Podobny obraz znajdujemy w Szwecji; nie widzimy jednostronnych przerostów, jak naprzykład w Niemczech w dziale przemysłu, który pociąga za sobą konieczność poważnego importu żywności, czy też niedorozwoju przemysłu, jak np. u nas przed wojną.

Tabl. I.

Struktura zawodowa ludnośc niektórych krajów.
(zawodowo czynni z rodzinami w odsetkach)

Kraj	Rok spisu	Roln. leśn.	Przem. rzem.	Handel ubezp.	Komun. transp.	Inne
Niemcy . . .	1933	20,9	38,9	10,7	6,2	23,3
Szwecja . . .	1930	34,8	31,7	9,3	7,0	17,2
Czechosłowacja	1930	34,6	34,9	7,4	5,5	17,6
Polska . . .	1931	60,9	17,7	5,5	3,3	12,6

Struktura jednak poszczególnych krajów Czechosłowacji nie jest jednolita. Jak wykazuje poniższa tablica, jej część zachodnia, tj. Czechy, Morawy i Śląsk pod względem uprzemysłowienia znajdują się w sytuacji podobnej jak Niemcy, zaś część wschodnia, Słowaczyzna (Ruś Podkarpacka nie znajduje się w dzisiejszych granicach) — w takiej jak Polska. Stąd też wypływa znaczenie powiązania gospodarczego tych dwóch obszarów. Słowaczyzna staje się zapleczem rolnym kraju przemysłowego, który w ten sposób w znacznej mierze uniezależnia się od dowozu żywności z zagranicy.

Tabl. II. **Struktura zawodowa Czechosłowacji wg spisu 1930 r.**
(Zawodowo czynni z rodzinami w odsetkach)

Kraj	Roln. leśn.	Przem. rzem.	Handel ubezp.	Komun. transp.	Inne
Czechosłowacja ogółem	34,6	34,9	7,4	5,5	17,6
Czechy	24,0	41,9	8,9	6,2	19,0
Morawy i Śląsk . . .	28,6	40,8	6,7	5,5	18,4
Słowaczyzna . .	56,8	19,1	5,4	4,7	14,0
Ruś Podkarpacka	66,3	11,9	5,7	3,2	12,9

2. Handel zagraniczny Czechosłowacji.

Czechosłowacja jest krajem o wysoko rozwiniętej gospodarce rolniczej i przemysłowej. Wywóz produktów przemysłowych pokrywa z łatwością niezbyt wielkie ujemne saldo handlowe

w zakresie artykułów spożywczych, pozostawiając poza tym znaczne sumy na pokrycie innych pasywnych składników bilansu płatniczego.

Przemysł czechosłowacki, skupiony w zachodniej części państwa, można podzielić z punktu widzenia podstawy surowcowej na trzy grupy. Pierwsza, to przemysł oparty o surowce krajowe (przemysł rolniczy, spożywczy, drzewny, ceramiczny, szklany, papierniczy itp.); druga, to przemysł oparty o surowce częściowo krajowe, częściowo zagraniczne (przemysł hutniczy, metalowy, maszynowy, skórzany, chemiczny); wreszcie grupa trzecia, to przemysł oparty wyłącznie o surowce zagraniczne. Należą tutaj: przemysł tekstylny, kauczukowy, olejów mineralnych, przeróbki metali nieszlachetnych itp. To, rzecz jasna, odzwierciedla się wyraźnie w handlu zagranicznym. Dlatego ogólnie można powiedzieć, że Czechosłowacja, podobnie jak Niemcy, jest krajem uszlachetniającym obce surowce i żyjącym z produkcji i zbytu tych uszlachetnionych wyrobów.

Rolnictwo czechosłowackie nie pokrywa zapotrzebowania krajowego w całości. Zależnie od urodzajów, import produktów rolnych wynosi 16 — 20% łącznej sumy importu. Największymi pozycjami w tej dziedzinie są: trzoda chlewna, tłuszcze jadalne, owoce, pszenica, rośliny strączkowe, oleje roślinne, ryby, ryż, kakao, kawa, jaja i kukurydza, które w r. 1936 stanowiły 85% importu tego działu.

Ten sam procent eksportu produktów rolnych i spożywczych wartości 2/5 importu rolnego stanowiły nast. artykuły: słód, cukier, jęczmień, chmiel, piwo, owoce, owies i konserwy roślinne.

W imporcie surowców najważniejszą rolę odgrywają surowce włókiennicze. Przywóz wełny, bawełny, konopi, juty i jedwabiu stanowił 22% całego importu czechosłowackiego w 1936 r. (w czym sama bawełna 9,5%, wełna 9%). Dalej idą skóry surowe, oleje mineralne i ich pochodne, węgiel, miedź i rudy żelazne. W eksporcie na czoło wysuwają się węgiel, drzewo i celuloza.

Odpowiednikiem importu poprzedniej grupy jest eksport wyrobów gotowych, których udział w ogólnej sumie eksportu waha się między 65—70%. Bezsprzecznie pierwsze miejsce zajmują tu wyroby przemysłu tekstylnego, dzianego, konfekcyjnego i kapeluszniczego. Łączna ich suma w r. 1936 stanowiła 26% eksportu czeskiego. Z tego przypadało mniej więcej po 10% na przędzę wełnianą, bawełnianą, tkaniny wełniane, jedwabne, 11% na konfekcję, 12% na wyroby dziane i 16% na tkaniny bawełniane. Drugie miejsce zajmują wyroby przemysłu hutniczego — żelazo i stal kute, ciągnione i walcowane— okrągło 10%; dalej idą wyroby przemysłu szklarskiego — 8%, po tym przemysłu metalowego i mechanicznego, skórzanego (gotowe obuwie i rękawiczki), porcelanowego i papierniczego.

3. Stosunki handlowe polsko-czechosłowackie.

Stosunki handlowe polsko-czechosłowackie obrazuje poniższa tabela.

Tabl. III. **Procentowy udział Polski w handlu zagranicznym Czechosłowacji i Czechosłowacji w handlu zagranicznym Polski.**

Rok	Udział Polski w czechosłowackim		Udział Czechosłowacji w polskim	
	eksporcie	imporcie	eksporcie	imporcie
1928	4,0	6,6	11,8	6,4
1929	4,3	6,5	10,5	7,3
1930	3,7	5,6	8,9	7,6
1931	3,0	5,3	7,7	6,8
1932	2,5	4,6	8,3	5,3
1933	2,8	3,1	5,0	4,3
1934	2,0	3,7	5,2	4,1
1935	3,3	3,7	5,7	4,1
1936	2,1	2,8	4,8	3,5
1937	2,6	2,5	4,3	3,5

W okresie przedstawionego wyżej 10-lecia obserwujemy stały relatywny spadek wymiany między Polską a Czechosłowacją, spowodowany z jednej strony ówczesnymi metodami polityki handlu zagranicznego (trudności kompensaty), z drugiej strony pogarszającymi się stosunkami politycznymi, które pociągały za sobą brak odpowiednich umów handlowych.

Wywóz z Polski do Czechosłowacji w 1937 r. przedstawiał się następująco:

Tabl. IV. **Polski eksport do Czechosłowacji w 1937 r.**

L. p.	Artykuły	Wartość w tys. zł.	w %
1	Len (len, pakuły, przędza)	11.357	21,9
2	Oleje mineralne i pochodne	6.410	12,3
3	Cynk i pył cynkowy	5.358	10.3
4	Skóry surowe	3.297	6,3
5	Sole potasowe	2.190	4,2
6	Materiały hydrauliczne i żużle	2.175	4,2
7	Drzewo częściowo obrobione	2.086	4.0
8	Papierówka	1.675	3,3
9	Węgiel kamienny	1.321	2,5
10	Przędza czes. wełn. i przędza jedwabna sztuczna	3.101	6,0
11	Wytwory pochodzenia roślinnego	3.486	6,7
12	" " zwierzęcego	3.406	6,6
13	Inne	6.087	11,7
	Ogółem	51.949	100%

Grupa wytworów pochodzenia roślinnego (poz. 11) obejmowała w 1/3 łubin, w 1/3 ryż, w pozostałej 1/3 groch, mak, nasiona koniczyny i grykę.

Grupa wytworów pochodzenia zwierzęcego składała się w 2/3 z jaj i w 1/3 z pierza, szczeciny i włosienia.

O wiele bardziej zróżniczkowany obraz przedstawia nasz import, składający się przeważnie z wyrobów gotowych i półfabrykatów. Przodujące miejsce zajmują wyroby przemysłu tekstylnego, dochodzące do 24% wartości importu z 1937 r. Chodzi tu o tkaniny bawełniane drukowane, wzorzysto tkane, barwione i bielone (31%), przędzę czesankową wełnianą (15%), bieliznę pościelową i stołową (8%), oraz odpadki wełnane, bawełniane i szmaty (po 9%).

Następną pozycją są wyroby z metali nieszlachetnych, jak stal narzędziowa, tkaniny ze stopów miedzi, aluminium, dochodzące do 9%, maszyny, sprzęt elektrotechniczny, instrumenty i narzędzia 8%, wyroby kamieniarskie, ceramiczne, szklane 6% i wyroby różne (biżuteria nieprawdziwa, guziki, paciorki, zatrzaski błyskawiczne) 7%.

Poważną pozycję zajmuje celuloza 12% (w 1937 wyjątkowo wysoki przywóz, normalnie nie przekraczający 5—6%), koks 5%, gliny palone i niepalone 5%, skóry surowe 5%.

Z pozostałych wymienić należy przetwory chemiczne, jak cytryniany wapnia i syntetyczne barwniki organiczne.

Tabl. V. **Polski import z Czechosłowacji z 1937 r.**

L. p.	ARTYKUŁY	Wartość w tys. zł.	W %
1	Tkaniny bawełniane bielone, barw. drukow. bielizna stołowa, pościelowa	4.099	9,3
2	Przędza wełniana czesankowa	1 564	3,6
3	Wełna, sierść, odpadki, szmaty	3.049	6,9
4	Metale nieszlachet. i wyroby z nich	3.862	8,8
5	Maszyny, sprzęt elektrotechniczny, instr. i narz.	3 497	8,0
6	Wyroby kamieniarskie, ceramiczne i szklane	2.460	5,6
7	Przetwory chemiczne, farmaceut. i farby	2.401	5,5
8	Skóry i wyroby skórzane	2.216	5,0
9	Koks	2.189	5,0
10	Gliny rodzime, palone, mielone	2.176	4,9
11	Samochody	1.965	4,5
12	Celuloza bielona i niebielona	5.243	11,9
13	Biżuteria nieprawdziwa	1 265	2.9
14	Inne	7.983	18,1
	Ogółem	43.969	100%

4. Możliwości wymiany w okresie powojennym.

Przesunięcie naszych granic na wschodzie wpływa na zmniejszenie naszych możliwości eksportowych do Czechosłowacji. Odpadają przede wszystkim następujące składniki wywozu: oleje mineralne i ich pochodne, len, pakuły lniane i przędza lniana, konopie i pakuły, sole potasowe, papierówka i materiał do miazgi drzewnej, które obecnie potrzebować będziemy dla naszych fabryk celulozy na Śląsku, znaczna część tarcicy, przynajmniej połowa eksportu skór surowych i mniej więcej połowa wywozu jaj. W sumie powyższe artykuły stanowiły okrągło 50% naszego przedwojennego eksportu.

Przesunięcie natomiast granic na zachodzie wpływa na możliwości zwiększenia eksportu następujących artykułów: węgla, cynku, ołowiu oraz nawozów azotowych.

Jednocześnie z importu z Czechosłowacji można przewidzieć całkowite odpadnięcie dowozu celulozy, zmniejszenie przywozu wyrobów kamieniarskich i szklanych oraz pewne zmniejszenie w dziale przemysłu maszynowego, elektrotechnicznego i tekstylnego.

W każdym bądź razie, o ile przed wojną saldo wymiany handlowej z Czechosłowacją było dla nas stale wyraźnie korzystne, o tyle obecnie można brać pod uwagę możliwość ujemnego kształtowania się tego salda.

Przesunięcie polskich granic na zachód upodobniło strukturę gospodarczą Polski do struktury gospodarczej Czechosłowacji. Pomimo to możliwości wymiany nie są bynajmniej mniejsze niż przed wojną. Uprzemysłowienie stwarza bowiem bardzo liczne możliwości specjalizacji i wymiana między krajami wysoko uprzemysłowionymi często jest bardziej intensywna, niż między krajami uprzemysłowionymi z jednej, a surowcowymi z drugiej strony.

Obecna granica polsko-czechosłowacka przebiega w znacznej części między krajami wysoce uprzemysłowionymi. Istnieją więc podstawy do rozszerzenia wymiany, co staje się jednym z warunków pomyślnego rozwoju gospodarczego obu sąsiadujących krajów.

5. Znaczenie Zaolzia dla Czechosłowacji.

Ze względu na brak dokładniejszych materiałów, ograniczamy się tylko do oszacowania znaczenia produkcji węglowej i hutniczej Zaolzia dla gospodarstwa Czechosłowacji. Gałęzie te zresztą mają na Zaolziu znaczenie decydujące.

Produkcja 17 kopalń Zaolzia w 1937 r. (7.352 tys. t) stanowi 57% produkcji zagłębia ostrawsko-karwińskiego i 43% produkcji węgla kamiennego Czechosłowacji. Poniższa tablica przedstawia bilans gospodarki węglowej Czechosłowacji.

Tabl. VI. **Bilans węglowy Czechosłowacji i Zaolzia w 1937 r.**

L. p.	poz.	Tekst	Tys. ton
I	1	Produkcja węgla kamiennego ogółem	16.951
	2	Produkcja węgla brunatnego (18.042 tys. ton) w przeliczeniu na węgiel kamienny	12.028
	3	Razem (poz. 1 + poz. 2)	28 979
II	4	Produkcja Zaolzia	7.352
	5	Produkcja Czechosłowacji bez Zaolzia (poz. 3 — poz. 4)	21.627
III	6	Produkcja Czechosłowacji (poz. 3)	28.979
	7	Nadwyżka eksportu nad importem w węglu kamiennym	3.388
	8	Spożycie wewnętrzne (poz. 3—poz. 4)	25.591
	9	Spożycie Zaolzia (szacunek)	1.200
	10	Spożycie Czechosłowacji bez Zaolzia (poz. 5 — poz. 6)	24.391
IV	11	Spożycie Czechosłowacji bez Zaolzia (poz. 10)	24.391
	12	Produkcja Czechosłowacji bez Zaolzia (poz. 5)	21 627
	13	Niedobór wyrażony w węglu kamiennym (poz. 11 — poz. 12)	2.764

Jak wynka z zestawienia tabl. VI, odpadnięcie produkcji Zaolzia daje niedobór w wysokości 11,3% spożycia lub 12,8% produkcji węgla obszaru Czechosłowacji bez Zaolzia.

W produkcji koksu Czechosłowacja nawet bez Zaolzia jest samowystarczalna.

Udział produkcji hutniczej Zaolzia w czechosłowackiej gospodarce żelaza przedstawiają następujące tablice. Zestawiamy osobno bilanse trzech poszczególnych faz produkcji, to jest dla surówki, stali i wyrobów walcowanych.

Tabl. VII. Bilans czechosłowackiej gospodarki wyrobów walcowanych w 1937 r. w tys. ton

Poz	Tekst	Tys. ton
	I. PRODUKCJA	
1	Produkcja Czechosłowacji .	1.324,0
2	„ Zaolzia	477,0
3	„ Czechosłowacji bez Zaolzia	847,0
	II. SPOŻYCIE	
4	Produkcja Czechosłowacji	1.324,0
5	Import	15,1
6	Razem (poz. 4 + poz. 5)	1.339,1
7	Eksport	259,1
8	Spożycie Czechosłowacji (poz. 6 — poz. 7)	1.080,0
9	Spożycie Zaolzia (szacunek) . .	10,0
10	Spożycie Czechosłowacji bez Zaolzia	1.070,0
	III. BILANS wyrob: walcowanych	
11	Produkcja Czechosłowacji bez Zaolzia	847,0
12	Spożycie Czechosłowacji bez Zaolzia	1.070,0
13	Niedobór (poz. 12 — poz. 11) . . .	223,0

Aby uzyskać rzeczywiste spożycie krajowe w stadium stali, musimy uwzględnić import i eksport wyrobów walcowanych. W przeliczeniu z wyrobów walcowanych uwzględniamy 5% straty. To samo stosujemy w tabeli IX, gdy wyroby walcowane i stal przeliczamy na surówkę, uwzględniając 5% straty przy efektywnym średnim stosunku 0,66 stali i 0,39 złomu (średnia lat 1932—1937).

Tabl. VIII. Bilans czechosłowackiej gospodarki stali w roku 1937 w tys. ton

Poz	Tekst	Przeliczenie na stal	Tys. ton
	I. PRODUKCJA		
1	Produkcja Czechosłowacji . . .		2.317
2	„ Zaolzia		557
3	„ Czechosłowacji bez Zaolzia (1 — 2)		1.760
	II. SPOŻYCIE		
4	Produkcja Czechosłowacji (poz. 1) .		2.317
5	Import:		
	a) stali	27,8	
	b) wyrobów stalowych (1,8 tys t) w przeliczeniu na stal . . .	1,9	
	c) wyroby walcowane (15,3 tys. t) w przeliczeniu na stal	16,1	45,8
6	Razem (poz. 4 + poz. 5)		2.362,8
7	Eksport:		
	a) stali	5	
	b) wyrobów stalowych (133,4 tys. t) w przeliczeniu na stal . . .	140,4	
	c) wyrobów walcowanych (259,1 tys. t) w przeliczeniu na stal	272,7	418,1
8	Konsumcja Czechosłowacji (poz. 6— poz. 7)		1.944,7
9	Konsumcja Zaolzia stali i wyrobów walcow. w przeliczeniu na stal .		25
10	Konsumcja Czechosłowacji bez Zaolzia (8 — 9)		1.919,7
	III. BILANS		
11	Produkcja Czechosłowacji bez Zaolzia		1.760
12	Konsumcja Czechosłowacji bez Zaolzia (10)		1.919,7
13	Niedobór		159,7

Tabl. IX. Bilans czechosłowackiej gospodarki surówką w 1937 r. w tys. ton

Poz.	Tekst	Przeliczenie na surówkę	Tys. ton
	I. PRODUKCJA		
1	Produkcja Czechosłowacji . . .		1.675
2	„ Zaolzia		485
3	„ Czechosłowacji bez Zaolzia (poz. 1 — poz. 2)		1.190
	II. SPOŻYCIE		
4	Produkcja Czechosłowacji (poz. 1) .		1.675
5	Import:		
	a) surówki	15,7	
	b) stali i wyrobów walcowanych (tabl. VIII, 5abc) wyraż. w surówce	30,2	45,9
6	Razem (poz. 4 + poz. 5)		1.720,9
7	Eksport:		
	a) surówki	8,2	
	b) stali i wyrobów walcowanych (tabl. VIII, 7abc) wyraż. w surówce	275,9	284,1
8	Konsumcja Czechosłowacji (poz. 6— poz. 7)		1.436,8
9	Konsumcja Zaolzia wyrażona w surówce		100
10	Konsumcja Czechosłowacji bez Zaolzia (poz. 8 — poz. 9)		1.336,8
	III. BILANS		
11	Produkcja Czechosłowacji bez Zaolzia (poz. 3)		1.190
12	Konsumcja Czechosłowacji bez Zaolzia (10)		1.336,8
13	Niedobór (poz. 12 — poz. 11) . .		146,8

Ponieważ ze względów przeliczeniowych uwzględniamy tylko artykuły do stadium wyrobów walcowanych, konsumcja Czechosłowacji a zatem i niedobory powyższe, zawierają nadwyżkę eksportową przemysłu żelaznego, przetwórczego (metalowego i mechanicznego) w wysokości 30 tys. ton wagi eksportowanych maszyn.

Zestawiając wyniki obliczeń, otrzymamy następującą tabelę:

Tabl. X.

	Prod. Czechosł. bez Zaolzia w tys. ton	Spożycie Czechosł. bez Zaolzia w tys. ton	Niedobór w l. abs. w tys. ton	Niedobór w %
Węgiel .	21.627	24.391	2.764	12,8
Surówka	1.190	1.336,8	146,8	12,3
Stal . .	1 760	1.919,7	159,7	9,1
Wyr. walc.	847	1.070	223	26,3

Spożycie i niedobór, obliczone na rok 1937, nie uwzględniają dzisiejszego zmniejszenia konsumcji, spowodowanego odłączeniem Rusi Podkarpackiej.

Jak z powyższych tablic wynika, odpadnięcie produkcji Zaolzia nie spowoduje konieczności większej zmiany wewnętrznej struktury gospo-

darczej. Powiększenie produkcji dla pokrycia konsumcji wewnętrznej, jak np. w węglu o 12,8%, w surówce o 12,3%, czy w stali o 9%, leży w osiągalnych granicach zdolności produkcyjnej, nawet bez potrzeby nowych inwestycji.

Reasumując, udział Zaolzia w życiu gospodarczym Czechosłowacji jest poważny, lecz nie osiąga tej wielkości i nie odgrywa tej roli, by odłączenie tej dzielnicy zachwiało w jakikolwiek sposób równowagę gospodarczą Czechosłowacji.

DOCHÓD SPOŁECZNY I WYDATKI WOJENNE W ANGLII I ST. ZJEDNOCZONYCH

Opublikowane ostatnio oficjalne wydawnictwa rządu angielskiego („National Income and Expenditure of the United Kingdom 1938 — 1945" oraz „The Impact of the War on Civilian Consumption") pozwalają na ocenę wysiłku gospodarczego, poniesionego przez te kraje na cele wojenne.

Dochód społeczny i wydatki publiczne w Anglii w okresie wojennym przedstawiały się następująco:

Udział wydatków publicznych w Anglii w dochodzie społecznym brutto

Tabl. 1.

Rok	Dochód społeczny b-tto	Wydatki publiczne w/g cen rynkowych: na wojnę	Wydatki publiczne w/g cen rynkowych: pozostałe	na wojnę	pozostałe
	w milionach funtów szterlingów			w % dochodu spol. b-tto	
1938	5.686	348	593	6	10
1939	6.111	780	582	13	10
1940	7 254	2 574	525	35	7
1941	8.490	3.713	515	44	6
1942	9.327	4.079	526	44	6
1943	9.933	4.708	519	47	5
1944	10.177	4.734	522	47	5
1945	10.191	4.467	592	44	6

Jak wynika z powyższego zestawienia, podczas gdy dochód społeczny brutto w r. 1945 był o 79% wyższy aniżeli w r. 1938, to wydatki na cele wojenne w ciągu tego samego okresu wzrosły z górą trzynastokrotnie, wynosząc w latach 1943 — 1944 47% dochodu społecznego brutto. Blisko więc połowa dochodu społecznego szła na cele wojenne, podczas gdy w r. 1938 koszt zbrojeń i armii pochłaniał tylko 6% dochodu społecznego brutto.

Gdybyśmy zsumowali liczby, dotyczące wydatków na wojnę ze wszystkich lat, otrzymalibyśmy sumę kosztów, jakie poniosła Anglia w związku z prowadzeniem wojny. Liczby jednak powyższe dotyczą szacunków w cenach bieżących, tak że wobec zmian cen, jednostki pieniężne w poszczególnych latach odpowiadają różnym wielkościom realnym. Dane oficjalne podają tylko dla niektórych pozycji liczby przeliczone na ceny stałe z 1938 r. „The Economist" (Nr 5355 z 13.IV.1946) uzupełnia te przeliczenia na własną rękę i podaje w ten sposób zestawienie wszystkich pozycji dochodu społecznego w cenach stałych z 1938 r. Liczby te są mniej dokładne niż liczby surowe, jednakże otrzymujemy w ten sposób bliższy obraz realnych zmian dochodu społecznego Anglii i poszczególnych wydatków.

Dochód społeczny brutto Anglii wg cen z 1938 r., obliczenie „The Economist"

Tabl. 2.

Rok	Wydatki publiczne: na cele wojenne	Wydatki publiczne: pozostałe	Spożycie prywatne	Inwestycje: w kraju	Inwestycje: zagran.	Dochód b-tto ogółem
	w milionach funtów szterlingów					
1938	348	468	4 160	780	70	5.686
1939	780	487	4.190	818	—248	6.027
1940	2.240	434	3.740	311	—688	6.037
1941	2.965	420	3.575	221	—636	6.545
1942	3.130	421	3.520	209	—490	6.790
1943	3.485	404	3.425	178	—482	7.010
1944	3.440	404	3.560	146	—456	7.094
1945	3.250	428	3.680	210	—558	7.010

Przyjmując, że 348 milionów, wydanych na cele wojenne w r. 1938, byłoby również wydane i w późniejszych latach, nawet gdyby nie było wojny, „The Economist" szacuje koszt wojny w ten sposób, że od sumy wydatków, poniesionych w ciągu siedmiu wojennych lat, odejmuje sumę 7 × 348 milionów, jako odpowiadającą pokojowemu poziomowi wydatków na cele wojenne. Otrzymuje się w ten sposób sumę 16.854 milionów funtów szterlingów w cenach z r. 1938 jako koszt prowadzenia wojny w okresie 1939 — 1945. Stanowi to trzykrotnie większą sumę od dochodu społecznego brutto w r. 1938. Przeciętnie więc biorąc, corocznie wydawano na prowadzenie wojny blisko połowę przedwojennego dochodu społecznego brutto.

Na podstawie powyższej tabeli można obliczyć źródła pokrycia tych wydatków. Przedstawiały się one następująco:

Źródła pokrycia kosztu wojny 1939—1945 wg „The Economist"

Tabl. 3.

Źródło pokrycia	W milionach funtów szterlingów w/g cen z 1938 r.	W %
Koszt wojny	16.854	100
pokryty przez:		
a) wzrost produkcji . . .	6.711	40
b) zmniejszenie konsumcji	3.430	20
c) zmniejszenie wydatków publicznych na cele niewojenne	278	1,5
d) zmniejszenie inwestycji wewnętrznych brutto	3.367	20
e) dekapitalizacja zewnętrzna	3.068	18,5

Najważniejszym więc źródłem sfinansowania wojny (40% wydatków) był wzrost dochodu społecznego, reszta zaś została pokryta mniej więcej równomiernie przez spadek konsumcji

(20% wydatków), zmniejszenie inwestycji krajowych brutto (20% wydatków) oraz dekapitalizację w kapitale ulokowanym zagranicą (18,5% wydatków).

Najwyższy poziom dochodu społecznego brutto został osiągnięty w r. 1944. W porównaniu z r. 1938 dochód społeczny był w tym czasie o 25% wyższy. Ten wzrost dochodu społecznego mógł się dokonać przez wrost zatrudnienia o 24%, jak również przez wzrost godzin pracy tygodniowo o 4%. Razem więc wkład pracy w r. 1944 był o 29% wyższy niż przed wojną. Wzrost dochodu społecznego nie wystarczał na pokrycie wydatków wojennych, konieczne więc było ograniczenie konsumcji, jak również zaniechanie reinwestycji i zmniejszenie atywów kapitałowych zagranicą.

Zmiany w konsumcji w okresie wojny

Tabl. 4.

Grupa konsumcji	Przeciętny roczny spadek (—) lub wzrost (+) konsumcji w okresie 1939–1945 w porównaniu z r. 1938 w %
Konsumcja ogółem	— 12
a) żywność	— 14
b) napoje alkcholowe, tytoń	+ 9
c) komorne, opał i światło	+ 1
d) urządzenia domowe	— 45
e) odzież	— 30
f) inne	— 20

Najsilniejszemu ograniczeniu uległy wydatki na urządzena domowe, odzież i wydatki na utrzymanie samochodów, podróże i rozrywki, co objęte jest grupą „inne". Jest to zrozumiałe, bowiem wydatki te są najbardziej elastyczne. Stosunkowo znaczne ograniczenia w grupie „urządzenia domowe" oraz „odzież" w porównaniu z grupą „inne" wynikają stąd, że artykuły objęte tymi grupami podlegały w znacznie szerszym stopniu reglamentacji, aniżeli artykuły objęte grupą „inne". Również reglamentacja jest przyczyną stosunkowo znacznego ograniczenia konsumcji żywności — o 14%. Jedynie przydziały dla dzeci były utrzymane na poziomie przedwojennym.

Natomiast w okresie wojennym wzrosła konsumcja napojów alkoholowych (piwa) oraz tytoniu. Jest to wynikiem świadomej polityki, mającej na celu ściąganie nadmiernej siły nabywczej przez silne podniesienie podatków pośrednich od tych artykułów.

Obok ograniczenia konsumcji, drugim ważnym źródłem finansowania wojny była dekapitalizacja, wyrażająca się w niedostatecznym odnawianiu urządzeń wytwórczych i wyzbywaniu się majątku zagranicznego lub zaciąganiu pożyczek zagranicą. (Tabl. 5).

Kapitalizacja Anglii

Tabl. 5.

Rok	Inwestycje brutto *)	Potrzeby amortyzacji	Inwestycje netto (1—2)	Saldo w obrocie majątkiem z zagran.	Zmiany w majątku narodowym (3+4
	w milionach funtów szterlingów				
	1	2	3	4	5
1938	780	475	305	— 70	+ 235
1939	826	485	341	— 250	+ 91
1940	364	505	— 141	— 804	— 945
1941	170	515	— 345	— 816	—1161
1942	283	520	— 237	— 663	— 900
1943	251	520	— 269	— 680	— 949
1944	211	520	— 309	— 659	— 968
1945	534	520	14	— 819	— 805

*) Rubryka powyższa nie uwzględnia przyrostu wartości dóbr przeznaczonych dla celów wojennych na zlecenie państwa, lecz znajdujących się jeszcze w rękach prywatnych producentów. W zestawieniach oficjalnych traktuje się to już jako wydatek na cele wojenne. W przytoczonym jednak wyżej obliczeniu tygodnika „The Economist" tabl. 2 przyrost wartości zleceń wykonywanych lub wykonanych, lecz nieodebranych, przeznaczonych dla celów wojennych traktuje się jako inwestycję.

Tak więc majątek narodowy Anglii zmniejszył sę w okresie 1939 — 1945 o 5.637 milionów funtów szterlingów (wg cen bieżących), co prawie równa się rocznemu dochodowi społecznemu brutto w r. 1938. W tym zmniejszenie się aktywów zagranicznych wynosiło 4.691 milionów funtów szterlingów.

Ograniczenie konsumcji i inwestycji przy jednoczesnym podniesieniu dochodu społecznego stworzyło te znaczne rezerwy rzeczowe, które mogły być przeznaczone na cele wojenne. Środki finansowe na zakup tych rezerw państwo zdobyło przez wzrost opodatkowania i przez pożyczki.

Obciążenie podatkowe

Tabl. 6.

Rok	Dochód prywatny	Wpływy z podatków bezpośrednich	Wpływy z podatk pośredn. z potrąceniem subsyd	Nieuiszczone należności podatk.	Należności podatk. ogółem	Opodatkowanie w % dochodu prywatnego
	w milionach funtów szterlingów					
1938	5.031	545	571	16	1.132	23
1939	5.379	595	622	120	1.337	25
1940	6.335	786	706	286	1.778	28
1941	7.319	1.230	902	329	2.461	34
1942	8.049	1 513	1 022	343	2.878	36
1943	8.623	1 902	1.097	133	3.132	36
1944	8.994	2.107	1.054	72	3.233	36
1945	9 251	2.148	1.074	22	3.200	34

Wzrost opodatkowania w czasie wojny był dość znaczny. Jak wynika z powyższych liczb najsilniej wzrosły podatki bezpośrednie, przede wszystkim podatek dochodowy. Dzięki takiej polityce, w Anglii po obecnej wojnie nie notowano wypadków znaczniejszego wzbogacenia się wojennego, jak to miało miejsce w wojnie poprzedniej.

Mając dane o dochodzie prywatnym, dane o konsumcji i dane o należnościach podatkowych, możemy otrzymać dane o oszczędnościach prywatnych. Przedstawia to tablica 7.

W końcu więc wojny w Anglii oszczędzono blisko pięć razy tyle co przed wojną i około 1/6 dochodu. Istniejące oszczędności były absorbowane przez pożyczki państwowe.

Oszczędności prywatne.

Tabl. 7.

Rok	Dochód prywatny	Wydatki na konsumcję z potrąceniem podatków	Opodatkowanie (podatki pośrednie i bezpośrednie od konsumcji*)	Oszczędności 1 — (2 + 3)
	w milionach funtów szterlingów			
1938	5.031	3.602	1.119	310
1939	5.379	3.659	1.327	393
1940	6 335	3.796	1.772	767
1941	7.329	3 839	2.451	1.039
1942	8.049	4 010	2 850	1.189
1943	8.623	4.006	3.111	1.506
1944	8.994	4.285	3.229	1.480
1945	9.251	4.582	3.189	1.480

Finanse władz publicznych w Anglii

Tabl. 8.

Rok	Wpływy: z podatków *)	Wpływy: z własności	Wpływy: z pożyczek (deficyt)	Wydatki: ogółem	Wydatki: na dobra i usługi	% wydatków na dobra i usługi pokryty pożycz.
	w milionach funtów szterlingów					
1938	1.161	54	216	1.431	941	23,0
1939	1.284	50	517	1 851	1.362	38 0
1940	1 683	71	1.935	3.689	3.099	62,4
1941	2.449	89	2.590	5.128	4 228	61,3
1942	2.880	132	2.548	5.560	4.605	55,3
1943	3.367	147	2.722	6.236	5.227	52,1
1944	3 578	131	2.597	6 306	5 256	49,4
1945	3.586	123	2.654	6.363	5.059	52,5

Wydatki państwa na dobra i usługi wyrażają rzeczywisty udział państwa w dochodzie społecznym. Pozycja ta więc nie zawiera wydatków na subsydia, zapomogi, zwrot strat wojennych itp. wydatków o charakterze transferowym, przy których państwo spełnia jedynie rolę korektora w rozdziale dochodu prywatnych jednostek.

Pożyczki odegrały decydującą rolę w finansowaniu wydatków państwa w okresie wojny. Przeszło połowa wydatków państwa na dobra i usługi była pokryta z tego właśnie źródła.

Dla **Stanów Zjednoczonych** rozporządzamy tylko ogólnymi liczbami. Poniżej zamieszczamy ogólne zestawienie dochodu społecznego Anglii i Stanów Zjednoczonych w okresie wojennym.

Jeżeli przyjmiemy poziom wydatków na cele wojenne, dokonanych w 1938 r., jako odpowiadający stopie pokojowej, i jako właściwe wydatki wojenne w poszczególnych latach przyjmiemy nadwyżki ponad poziom 1938 r., otrzymamy, że koszt wojny dla Anglii w okresie 1939 — 1945 wynosił 21.933 miliony funtów szterlingów wg cen bieżących (w cenach z 1938 roku suma ta wynosiła 16.854 milionów funtów szterlingów). W przeliczeniu na dolary (kurs 4,03) da to sumę 88,4 miliardów dolarów wg cen bieżących. Dla Stanów Zjednoczonych (przyjmując, że w 1945 r. wydatki na cele wojenne były takie same jak w 1944 r.) koszt wojny dla okresu 1939 — 1945 wynosi 320,6 miliardów dolarów wg cen bieżących, a więc blisko czterokrotnie więcej niż dla Anglii. W stosunku do dochodu wydatki na cele wojenne w 1944 r. w Anglii wynosiły 51% dochodu zestawionego w powyższej tabeli, w Stanach Zjedn. tylko 44%. Stany Zjednoczone odczuły stosunkowo słabiej wysiłek wojenny, potrafiły bowiem znacznie silniej zwiększyć dochód społeczny. W 1944 r. dochód społeczny Anglii w cenach bieżących był o 75% wyższy aniżeli w r. 1938, podczas gdy dochód społeczny Stanów Zjednoczonych był wyższy o 158%.

*) Rubryka ta nie obejmuje podatków pośrednich od inwestycji.

*) Są to wpływy brutto bez potrącenia wypłacanych subsydiów na cele konsumcji. Różnica między liczbami wpływów podatkowych zawartymi w tabeli powyższej, a liczbami wpływów z tabeli 6 odpowiada wysokości tych subsydiów.

Dochód społeczny Anglii i St. Zjednoczonych

(liczony wg cen bieżących z potrąceniem wartości podatków pośrednich)

Tabl. 9.

	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
1. Wydatki wojenne: Anglia miliony funtów szterling.	338	754	2.595	3.717	3 988	4.552	4.546	4.147
Stany Zjedn. miliardy dolarów	1,1	1,3	3,7	17,1	52.4	81,2	86,3	
2. Konsumcja: Anglia miliony funtów szterlingów .	4.058	4.132	4,279	4.347	4.541	4.538	4.829	5.160
Stany Zjednoczone miliardy dolarów	66.3	70,1	73,3	82,0	90,2	100,2	107,3	
3. Inwestycje: Anglia miliony funtów szterlingów .	689	559	—447	—663	—409	—452	454	— 304
Stany Zjednoczone miliardy dolarów	8,8	13,5	16,0	19,4	6,4	4,0	3,1	
4. Ogółem: Anglia miliony funtów szterlingów	5.085	5.445	6.427	7.401	8.120	8.638	8 921	9.003
Stany Zjednoczone miliardy dolarów .	76,2	84,9	93,0	118,5	149,0	185.4	196,7	

TABLICE STATYSTYCZNE

Miesięczny wskaźnik cen wolnorynkowych w Warszawie

Data	Wskaźnik ogólny cen	ŻYWNOŚĆ i UŻYWKI											
		Ogółem	Żywność							Używki			
			Ogółem	Ziemiopłody	Przetw. zboż.	Nabiał	Mięso	Tłuszcze	Cukier	Ogółem	Spirytus	Herbata i Kawa	Tytoń i papierosy
		Kwiecień 1945 = 100											
1945: III—XII	83,5	76,2	75,8	86,0	69 5	80,8	75,0	71,1	72,9	83.5	78.7	69,4	134,4
VII	72,6	65,7	65,0	76.8	58,6	65.7	63,1	59,3	68,6	77.4	72,6	57,4	146,5
VIII	71,0	64,4	63.0	73,7	54.1	65,2	61,8	61,0	63 8	87.9	75,1	64,2	177,6
IX	68,6	60,4	59.3	62.5	49,6	61,9	61,6	58 5	61,9	79,1	75,8	53,5	163,9
X	76,8	65.2	64,8	74,8	56,9	70,1	64,8	61,6	61,7	73,0	61,4	61,3	126.4
XI	87,4	73,2	72,7	94,1	60,5	90.3	66,8	66,0	61,7	83,4	63,5	70.5	152,8
XII	92,7	78.6	78,4	103,6	62,7	94,7	85,1	68,0	56,0	82,7	61,4	65,6	167,4
1946.I	90.8	82.6	82,8	119,5	62,0	89,6	99,1	72,9	53,5	78,0	61,4	50,6	207,7
II	91,5	89,1	89.2	135,1	69,0	85,1	102,2	78,3	65.3	87,1	62,0	66,5	206,7
III	92,2	95.0	95.5	144.6	82,4	89,1	101,9	90,0	64,9	86,2	61.4	54.2	246,6
IV	93,5	95.3	95,2	150,1	71,4	95,0	106,3	85,8	62,8	97,2	61,4	51,4	327,3
V	95,7	93,0	90.6	154,6	71,3	78,9	99,1	75,6	63,9	138,7	61,4	41,9	628,5
VI	99,3	91,5	90,3	168,3	70,5	79,0	98,9	62,2	62,9	113,4	61,4	36,3	486,6
VII	95,1	82.4	80,8	100,6	67,3	80,8	98,5	74,6	63,0	111,7	61,4	44,7	445,1

Data	ARTYKUŁY PRZEMYSŁOWE															
	Ogółem	Opał i nafta			Półfabrykaty							Wyroby gotowe				
		Ogółem	Węgiel	Nafta	Ogółem	Gwoździe	Min mat. budowl.	Drewno obrob.	Blacha cynk.	Papa	Papier	Ogółem	Urządz. i sprzęty dom.	Tkaniny	Odzież i obuwie	Mydło
		Kwiecień 1945 = 100														
1945: III—XII	91,1	95,2	95,8	93,5	90,8	80,2	88,0	82.8	80,5	124,1	89,3	87,2	88,1	78,4	89,4	91,9
VII	80,0	78,0	81,5	67,5	79,0	72,0	80,1	83,3	76,2	80,9	81,2	82,8	87,4	66,2	85.1	90,5
VIII	78,1	69,5	69,8	68,4	86,9	72,0	75,9	83,0	66.7	145,0	78,9	77,4	82,5	62,0	81,8	81,8
IX	77,4	70,4	70,4	70,4	82,8	72,0	72,4	72,1	61,9	145,0	73,4	75,8	80,3	60,0	79,8	81,5
X	89,2	99,4	97.5	104,9	90,8	66,0	73,2	81,3	61,9	164,1	98,3	77,5	87,2	62,9	77,8	80.1
XI	101,6	128,1	122,9	144,2	95,4	64,0	100,7	67,1	83,3	167,9	89,1	81,2	78,2	70,6	88,3	87,0
XII	106,7	132,6	129,3	142,8	99,6	72,0	104,4	68,9	83,3	167,9	101,3	87,9	84,5	74,3	101,1	91,1
1946.I	99,0	90,0	81,1	125,1	119,8	64,0	103,2	85,4	100,0	240,5	125,7	87,3	82,6	74,3	101,1	91,1
II	93,8	76,2	65,9	116,7	119,7	64,0	96,9	90,9	100,0	240,5	125,7	85,4	82,8	71,2	100,4	87.0
III	89,3	69,6	58,5	113,3	111,6	76,0	96,7	103,5	94,5	178,1	120,5	86,8	82,8	72,2	101,3	91.0
IV	91,6	64,3	54,8	101,8	117,6	92,0	98,0	108,6	103,2	183,2	120,5	92,8	85,7	75,9	117,2	92.4
V	98,4	74.6	68,2	99,9	124,6	112,0	110,1	97,1	117,7	192,1	118,8	96.1	94,1	76.2	118,6	95,3
VI	107,0	69,7	62,6	97,7	147,5	156,7	113,1	98,4	155,2	242,5	119,2	103,9	109.9	81,4	116,5	97,6
VII	107,7	65,2	59,6	87,0	148,6	167,1	112,1	93.3	153,2	245,0	120,9	109,4	130,5	81,1	121,3	104,5

Adres Redakcji: Warszawa, ul Krak. Przedm. 46/48, pok. 52. Tel 89700 (92)
Skład główny: „Czytelnik", ul. Poznańska 38.

Robotnicza Spółdzielnia Graficzna Warszawa. Targowa 80. Nr. 52 — B. 10143